

ZNAKOMITY ZNAWCA MSZAKÓW

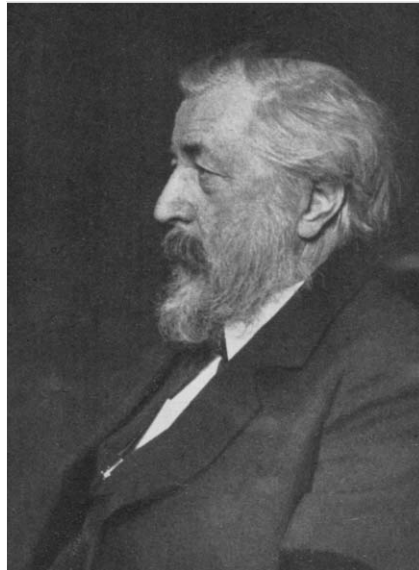
Halina Bednarek-Ochyra, Ryszard Ochyra (Instytut Botaniki PAN, Kraków)

KARL GUSTAV LIMPRICHT BYŁ CZOŁOWYM BRIOLOGIEM ŚRODKOWOEUROPEJSKIM W DRUGIEJ POŁOWIE XIX W. JEGO TRZYTOMOWA FLORA MCHÓW, WYDANA W ZNANEJ SERII „KRYPTOGAMEN-FLORA VON DEUTSCHLAND, OESTERREICH UND DER SCHWEIZ” L. RABENHORSTA, NALEŻY DO NAJLEPSZYCH OPRACOWAŃ W CAŁEJ HISTORII NAUKI O MCHACH I ZAPEWNIŁA AUTOROWI TRWAŁE MIEJSCE W PANTEONIE WIELKICH BRIOLOGÓW

Karl G. Limpricht urodził się 11 lipca 1834 r. w Bożejowicach koło Żagania jako syn właściciela zakładu ogrodniczego. Do 12 roku życia uczęszczał do miejscowej wiejskiej szkoły, a następnie kontynuował naukę w państwowej i księżęcej szkole w Żaganiu, gdzie uczył się m.in. łaciny i języka francuskiego. Na Wielkanoc 1853 r. wstąpił do seminarium nauczycielskiego w Bolesławcu, które ukończył z doskonałym wynikiem 3 marca 1856 r. Przez następne dwa lata pracował jako nauczyciel w Szklarach Górnych koło Lubina, a po zdaniu z bardzo dobrym wynikiem drugiego egzaminu nauczycielskiego w szkole średniej w Bolesławcu, w dniu 1 lipca 1858 r. został nauczycielem w tejże szkole.

Już podczas studiów w seminarium nauczycielskim obudziło się w Limprichcie zainteresowanie naukami przyrodniczymi, które zauważył jego nauczyciel, późniejszy tajny radca W. Prange. Jemu właśnie młody Limpricht zawdzięcza zachętę i wsparcie w tym kierunku. Podczas działalności nauczycielskiej w Bolesławcu ambitny młody człowiek poświęcał cały wolny czas i ferie na dalsze samodzielne kształcenie się w dziedzinie nauk przyrodniczych, a zwłaszcza florystyki. Znalazł tu niespodziewanie ogromne wsparcie i pomoc w osobie R. von Uechtritz, czołowego wówczas śląskiego florysty, z którym od 1860 r. łączyła go szczerza przyjaźń. Przełomowy dla Limprichta okazał się rok 1864, kiedy poznał profesora J. Mildego, który zachęcił go do studiów nad mszakami. Ich przyjaźń trwała zaledwie 7 lat i przerwała ją śmierć J. Mildego w 1871 r.

Dzięki pośrednictwu Mildego Limpricht zdobył posadę w nowo założonej ewangelickiej szkole średniej Nr 2 we Wrocławiu, w której pracował aż do emerytury. Poprzez Mildego Limpricht poznał również profesora H. R. Goeperta, który nie tylko oddał mu do dyspozycji swoją bogatą bibliotekę i swe zbiory, ale wielokrotnie inspirował do podejmowania rozmaitych zadań badawczych. Wsparciu profesora Goeperta zawdzięcza Limpricht powołanie w dniu 15 października 1876 r. na członka korespondenta Śląskiego Towarzystwa Kultury Ojczyściej (Schlesische Gesellschaft Vaterländische Cultur). Wkrótce stał się on jednym z najaktywniejszych członków tego Towarzystwa, w którego rocznych sprawozdaniach pub-

Karl G. Limpricht (1834-1902)

likował większość swoich krótkich, ale zawierających cenne obserwacje, prac. W 1887 r. został Limpricht kustoszem biblioteki Towarzystwa, którą zarządzał aż do czasu przejścia jej przez bibliotekę uniwersytecką we Wrocławiu. W latach 1883-1886 był członkiem królewskiej komisji egzaminacyjnej dla nauczycieli i kierowników szkół. W 1895 r. w uznaniu jego osiągnięć pedagogicznych został awansowany przez ministra na starszego nauczyciela. Później pracował również w szkole dokształcania nauczycieli jako wykładowca opisowych nauk przyrodniczych.

W uznaniu zasług naukowych szereg poważnych europejskich towarzystw naukowych uhonorowało Limprichta nadaniem mu swego członkostwa, m.in. Botanische Verein der Provinz Brandenburg (od 5 lipca 1884 r.), Société nationale des Sciences naturelles et mathématiques de Cherbourg (od 9 października 1891 r.) i Deutsche Botanische Gesellschaft zu Berlin (od 1895 r.). Limpricht zmarł 20 października 1902 r. we Wrocławiu, gdzie został pochowany. Był żonaty (żona zmarła w 1901 r.) i miał 3 córki i jednego syna. Syn, dr Wolfgang Limpricht, był asystentem w ogrodzie botanicznym we Wrocławiu. Zielnik Karla G. Limprichta liczący ok. 16 tys. okazów trafił w całości do Muzeum Przyrodniczego w Budapeszcie. Jednakże liczne dublety z jego kolekcji przechowywane są w zielniku Uniwer-

sytetu Wrocławskiego, a znane wydawnictwo zielnikowe „*Bryotheca silesiaca*”, obejmujące 7 fascykułów (liczących w sumie 350 numerów) wydanych w latach 1866-1871, znaleźć można w wielu światowych zielnikach briologicznych, m.in. we Wrocławiu, Berlinie, Krakowie, Wiedniu, Paryżu, Cambridge (Massachusetts) i Nowym Jorku.

Działalność naukowa Karla G. Limprichta ograniczała się wyłącznie do mszaków europejskich. Był bardzo aktywnym florystą i najlepszym znawcą śląskich mchów i wątrobowców, którym poświęcił ponad 40 przyczynków florystycznych. W swych briologicznych wędrówkach odwiedził również Babią Górę i Tatry, a kilka publikacji poświęcił mchom z Bornholmu i Norwegii. Badania florystyczne śląskich mszaków podsumował Limpricht w 1876 r. w prawie 400-stronicowym tomie wydanym w ramach wydawnictwa F. Cohna „*Kryptogamen-Flora von Schlesien*”. Dzieło to może służyć jeszcze dzisiaj za wzór do opracowania lokalnej flory. Limpricht objawił się w nim również jako znakomity taksonom, obdarzony doskonałym zmysłem obserwacyjnym i wielkim krytycyzmem. Talent i zdolności taksonomiczne tego badacza w pełni rozwinęły się i uzewnętrzniły w głównym jego dziele „*Die Laubmoose Deutschlands, Oesterreichs und der Schweiz*” opublikowanym w drugim wydaniu wielkiej serii wydawniczej zainicjowanej przez L. Rabenhorsta „*Kryptogamen-Flora von Deutschland, Oesterreich und der Schweiz*”. Jest to trzytomowa flora wydawana w fascykułach od 1885 do 1904 roku. Trzeci tom opublikowany został już po śmierci Limprichta, a niedokończone fragmenty dzieła przygotował do druku na podstawie pozostawionych rękopisów jego syn Wolfgang. Od czasu opublikowania w latach 1836-1855 monumentalnej „*Bryologia europaea*” przez Brucha, Schimper i Gumbela było to pierwsze, i jak dotąd jedyne, większe opracowanie flory mchów Europy środkowej. Abstrahując od przyjętego w nim dość przestarzałego systemu klasyfikacyjnego mchów, dzieło to do dziś nic nie straciło ze swej wartości, a w precyzji i dokładności opisów wszystkich taksonów nie ma sobie równych. Limpricht jako pierwszy taksonom uwzględnił w opisach gatunków szczegóły budowy anatomicznej liści, łodyżek i sporogonów, opierając się na pionierskich pracach K. G. Lorentza.

Repr. A. Pacholski

Miało to kapitalne znaczenie praktyczne, gdyż w wielu wypadkach umożliwiało oznaczanie materiałów w stanie plonym. Niektórym cechom anatomicznym przypisywał Limpricht znaczenie ewolucyjne („według mnie wiązka przewodząca w łożyszce nie jest cechą przystosowawczą, ale naturalną i dlatego ma duże znaczenie w systematyce”), co krytykowali niektórzy wybitni wówczas briolodzy, np. L. Loeske. Dzisiaj wiemy, że Limpricht miał rację, co tylko potwierdza jego wielkie znanostwo mchów i przenikliwość w interpretacji pewnych struktur w aspekcie ewolucyjnym. Nie są to zresztą jedyne zalety Flory Limprichta. Znakomicie przedstawione w niej zostało rozmieszczenie geograficzne gatunków, a w przypadku rzadszych taksonów cytowane są wszystkie znane okazy zielnikowe. Również pod tym względem dzieło to nie ma sobie równych. W wielu współczesnych florach spotykamy powszechnie zapisywanie cech charakterystycznych danego taksonu rozstrzelonym drukiem, ale mało kto wie, że ten sposób zapisu wywodzi się od

Limprichta, który zastosował go jako pierwszy w swej wiekopomnej Florze.

Karl G. Limpricht opisał kilkanaście nowych gatunków (np. *Schistidium brunnescens*, *Grimmia ganderi*, *Cynodontium fallax*, *Astomum levieri*, *Molendoa tenuinervis*, *Pleuroweisia schliephackei*) i rodzajów mchów (np. *Scorpidium* (Schimp.), *Tortella*, *Pleuroweisia*), które przetrwały próbę czasu i są dziś powszechnie akceptowane. Opisał również rozmaite taksony wewnątrzrodzajowe (np. *Campulopus* subg. *Pseudocampulopus*) i wewnątrzgatunkowe, a nawet dwie rodziny mchów: *Ditrichaceae* i *Rhabdoweisiaceae*. Jest również autorem wielu nowych kombinacji nomenklatorycznych, które wytrzymały próbę czasu i świadczą o jego dużej intuicji taksonomicznej, np. *Tortella tortuosa* (Hedw.) Limpr., *T. inclinata* (Hedw. f.) Limpr., *T. fragilis* (Drumm.) Limpr., *Leptodontium styriacum* (Jur.) Limpr. czy *Schistidium alpicola* (Hedw.) Limpr. Działalność naukowa K. G. Limprichta zyskała mu szerokie uznanie i szacunek, zarówno u jego współczesnych, jak i u

potomnych. W kilka lat po jego śmierci L. Loeske uhonorował go w opublikowanej w 1905 r. eponimowej nazwie szeroko rozmieszczonego rodzaju mchu *Limprichtia*, obejmującego dwa gatunki *L. revolvens* (Sw.) Loeske in Nitardy i *L. cossonii* (Schimp.) Crum et al. W uznaniu jego zasług na polu florystyki czołowy dziś niemiecki briolog J.P. Frahm z Bonn uczynił Karla G. Limprichta patronem nowego czasopisma briologicznego „Limprichtia”, które ukazuje się od 1992 r. i publikuje regionalne opracowania florystyczne z Niemiec. Właściwie w każdej europejskiej florze mchów, można doszukać się elementów zaczerpniętych z flory Limprichta. Widać to bardzo wyraźnie w jedynej polskiej florze mchów B. Szafrana (1957, 1961), w której wiele opisów jest wprost zaczerpniętych z tego dzieła. Zielnik mchów Limprichta stanowi dziś nieocenione źródło informacji dotyczących rozmieszczenia wielu rzadkich gatunków mchów na Śląsku i jest stale konsultowany m.in. przez autorów „Atlasu rozmieszczenia geograficznego mchów w Polsce”. □